

Hoće li kriminalizacija seksualnog uznemiravanja napokon omogućiti pravdu žrtvama?

Iako Zakon o zabrani diskriminacije i Zakon o radu već godinama tretiraju seksualno uznemiravanje kao prekršaj, gotovo da nema prijava, kao ni postupaka pred sudovima za prekršaje. Istovremeno, nakon preporuka najvažnijih međunarodnih organizacija kao i zahtjeva dijela NVO sektora, Vlada je na sjednici osmog juna 2023. godine utvrdila Predlog Zakona o izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika kojim se seksualno uznemiravanje propisuje kao krivično djelo.

Prema tim izmjenama, seksualno uznemiravanje je svaki oblik neželjenog verbalnog, neverbalnog ili fizičkog ponašanja seksualne prirode, kojim se želi povrijediti dostojanstvo nekog lica ili grupe lica, odnosno kojim se postiže takav učinak, a naročito kad takvo ponašanje izaziva strah ili stvara neprijateljsko, ponižavajuće, zastrašujuće, degradirajuće ili uvredljivo okruženje. Gotovo identična formulacija postoji i u oba zakona u kojima se seksualno uznemiravanje tretira kao prekršaj.

Ministarstvo pravde ocijenilo je da bi se uvođenjem seksualnog uznemiravanja kao krivičnog djelo doprinijelo kažnjavanju tih oblika ponašanja. Oni dodaju da se tako utiče na specijalnu i generalnu prevenciju jer se promovise da je riječ o djelu koje, ako se radi o kvalifikovanom obliku, nadležno tužilaštvo goni po službenoj dužnosti.

Samim tim, postavlja se pitanje da li će i kako kriminalizacija tog nedozvoljenog ponašanja doprinijeti pravdi za žrtve i kako su dosadašnja zakonska rješenja obezbjeđivala odgovornost počinitelaca seksualnog uznemiravanja?

Prema OEBS-ovom istraživanju objavljenom 2019. godine, u Crnoj Gori tri od deset žena (31%) nakon 15. godine doživi neki vid seksualnog uznemiravanja, dok je taj procenat u zemljama Istočne i Jugoistočne Evrope 45%.

Istraživanje Agencije za osnovna prava Evropske unije pokazuje da je 83 do 102 miliona žena (45% do 55%) u 28 zemalja članica, takođe bilo izloženo nekoj vrsti seksualnog uznemiravanja.

Iz sudova za prekršaje u Budvi, Podgorici i Bijelom Polju saopšteno nam je da tokom prošle pa do jula ove godine nije bilo predmeta koji se odnose na seksualno uznemiravanje.

Prema Izvještaju o radu ODT-a Podgorica, tokom prošle godine nije podniet nijedan zahtjev za pokretanje prekršajnog postupka zbog prekršaja iz oba zakona koji tretiraju seksualno uznemiravanje. Tužilaštvo za ovu godinu do jula mjeseca, navodi brojku od sedam lica koja su prijavljena zbog izvršenja krivičnog djela nedozvoljene polne radnje koje spada u oblast krivičnih djela protiv polne slobode.

Takođe, na pitanja poslata Upravi policije o broju prijava za seksualno uznemiravanje, do jula mjeseca odgovori i statistika odnose se isključivo na krivična djela protiv polnih sloboda i ne pominje se ovaj prekršaj.

Sve to upućuje na mogućnost da osim izostanka prijavljivanja, to inkriminisano ponašanje nije prepoznato kao seksualno uznemiravanje, te da čak i kad se prijavi, umjesto prekršaja kvalifikuje se kao krivično djelo nedozvoljene polne radnje, što može dovesti do odbacivanja prijave jer nema elemenata tog krivičnog djela, ili se pak kvalifikuje kao prekršaj iz Zakona o javnom redu i miru.

Prijava seksualnog uznemiravanja iz marta ove godine uzburkala je crnogorsku javnost. Prema informacijama tužilaštva, ODT u Herceg Novom odbacilo je prijavu zbog seksualnog uznemiravanja koju je podnijela producentkinja emisije "Dnevnic" Lejla Kašić protiv Antonija Pušića poznatijeg kao Rambo Amadeus.

Mediji su ranije prenijeli izjavu Lejle Kašić u kojoj navodi da je Pušić seksualno uznemiravao, neprimjereno i nedozvoljeno dodirivao po intimnom dijelu tijela, uz propratne negativne komentare, a Pušić je zatim priznao učinjeno.

Iako je Kašić prijavila seksualno uznemiravanje, prema informacijama iz hercegnovskog tužilaštva, djelo je prvobitno kvalifikovano kao nedozvoljene polne radnje prema Krivičnom zakoniku, ali nakon ocjene da u radnjama Pušića nema elemenata tog niti bilo kojeg drugog krivičnog djela za koje se goni po službenoj dužnosti, prijava je odbačena.

Iz tužilaštva objašnjavaju da oštećena Kašić i njena zastupnica nijesu podnijele pritužbu na rješenje o odbacivanju krivične prijave, niti je preduzeto dalje krivično gonjenje u tom slučaju.

Tužilstvo dodaje da je protiv Pušića ipak podnijelo zahtjev za pokretanje prekršajnog postupka jer u njegovim radnjama ima elemenata prekršaja iz člana 7. stav 2. Zakona o javnom redu i miru kojim se grubo vrijeđanje, te naročito drsko, bestidno ili uvredljivo ponašanje na javnom mjestu, novčano kažnjava od 250 do 1 000 eura ili kaznom zatvora do 60 dana.

Za ovaj prekršaj Pušić je priznao krivicu i kažnjen je sa 750 eura i 30 eura sudske takse, rečeno je Radiju Slobodna Evropa iz suda za prekršaje u Budvi, odnosno odjeljenja tog suda u Herceg Novom.

ODT Herceg Novi zaključuje da do avgusta ove i tokom prethodne godine, osim već navedenog zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka, nije imalo u radu neki drugi predmet u kojem je pokrenut prekršajni postupak zbog seksualnog uznemiravanja.

Budući da je prvobitna prijava zbog seksualnog uznemiravanja završila u postupku po Zakonu o javnom redu i miru, otvara se pitanje koliko i sami državni organi prepoznaju šta je seksualno uznemiravanje o čemu Crnu Goru upozorava i ekspertska grupa GREVIO zadužena za praćenje sprovođenja Konvencije Savjeta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici.

U njihovom izvještaju apeluje se na crnogorske vlasti "da osiguraju obuku za sve profesionalne grupe koje dolaze u kontakt sa žrtvama, naročito službenicima za sprovođenje zakona, tužiocima, sudijama, socijalnim radnicima, nastavniciima i zdravstvenim radnicima, što uključuje sistematičnu i obaveznu inicijalnu obuku o različitim manifestacijama nasilja nad ženama, njihovoj detekciji i osnovnim uzrocima, kao i prevenciji sekundarne viktimizacije".

GREVIO takođe ohrabruje crnogorske vlasti da osiguraju da seksualno uznemiravanje podliježe zakonskim kaznama i podstiče ih da povećaju svoje napore u obezbjeđivanju veće osviještenosti šire javnosti i stručnjaka po pitanju seksualnog uznemiravanja.

Prem riječima Nade Koprivice iz SOS telefona za žene i djecu žrtve nasilja Nikšić, izostanak postupaka koji se tiču seksualnog uznemiravanja u sudovima za prekršaje je posljedica činjenice da se isto ne prepoznaje i ne razumije.

„Uzrok izostanka predmeta seksualnog uznemiravanja pred sudovima za prekršaje nalazi se i u činjenici da zaposleni u policiji minimalizuju /ili ne prepoznaju ovaj vid nasilja, ne procesuiraju ga. Navedeno veoma brine jer sistem žrtvama šalje poruku da je seksualno uznemiravanje ne samo nekažnjivo, već i društveno prihvatljivo“, navodi ona.

Koprivica kaže da se uvođenjem seksualnog uznemiravanja u Krivični zakonik šalje poruka javnosti o tome koliko je ozbiljno nasilje u pitanju, te da se istovremeno time ovaj vid nasilja preciznije definiše i stvaraju se preduslovi za njegovo lakše prepoznavanje i procesuiranje.

„Međutim, povećanje broja prijava će se desiti kada se podigne nivo znanja i prepoznavanja seksualnog uznemiravanja od strane žrtava i prijavljivanja uz istovremeno adekvatno reagovanje institucija koje podrazumijeva vjerovanje žrtvi, procesuiranje i kažnjavanje počilaca u postupcima koji će u sudovima imati prioritet. Navedeno će stvoriti kontekst u kojem će žrtve znati da ih sistem štiti, prepoznaje nasilje kojem su izložene, štete koje seksualno uznemiravanje pravi po njihovo psihičko i fizičko zdravlje i ima nultu toleranciju za počinioce“, dodaje ona.

Psihološkinja Adriana Pejaković navodi da žrtve seksualnog uznemiravanja mogu doživjeti širok spektar psiholoških simptoma koju upućuju na doživljenu traumu, poput toga da se povlače u sebe, preplavljuje ih osjećaj stida i krivice, postaju uplašene, anksiozne ili depresivne i plaše se da izađu iz kuće.

„U ozbiljnijim slučajevima može doći i do pamišljanja na suicid. Dakle, ova vrsta uznemiravanja ostavlja značajne posljedice ukoliko žrtva osjeća da nema podršku, da nema kome da se povjeri, ukoliko misli da je sama kriva, te da je trebalo da drugačije reaguje“, dodaje Pejaković.

Pejaković ističe da je važno da na mjestima gdje se seksualno uznemiravanje prijavljuje rade osobe koje su senzibilisane za ovaj problem, da žrtva ne bi doživjela retraumatizaciju.

„Pored toga, važno je i kada čujemo lične priče hrabrih osoba koje su ih podijelile i na taj način trasirale put ka osvješćivanju ovog problema“, navodi ona.

Komiteta UN-a za eliminaciju diskriminacije žena u Izvještaju za Crnu Goru, kao jednu od glavnih oblasti zabrinutosti identifikovao je rodno zasnovano nasilje u koje spada i seksualno uznemiravanje. Komitet je između ostalog preporučio sljedeće: adresiranje osnovnih uzroka rodno zasnovanog nasilja nad ženama i izrada posebnih mjera za senzibilizaciju žena i muškaraca na ovu temu; osiguravanje da se počinioci rodno zasnovanog nasilja nad ženama krivično i adekvatno gone; podsticanje prijavljivanja putem pokretanja kampanja za podizanje svijesti kroz kampanje medijskog i javnog obrazovanja i putem povećanja broja dobro osposobljenih i rodno osjetljivih

sudija i službenika za sprovođenje zakona; osiguravanje da se prijave efikasno istraže i žrtvama pruži adekvatna pomoć i zaštita; usaglašavanje metodologije za prikupljanje i obradu podataka među relevantnim institucijama.

Pejaković navodi da u seksualno uznemiravanje spadaju neprimjereni komentari, slanje neželjenih fotografija sa seksualnim sadržajem, neželjeno dodirivanje osobe, dobacivanje, pokazivanje genitalija, uporno pozivanje na sastanak uprkos odbijanju, kao i objavljivanje privatnih fotografija i video zapisa na društvenim mrežama.

Osim zakonskog okvira, žrtvama seksualnog uznemiravanja izuzetno je važna podrška kao i društvena reakcija. Prema savjetima međunarodnih i domaćih organizacija koje se bave rodno zasnovanim nasiljem, svako od nas može doprinijeti da se spriječi uznemiravanje ili makar umanje njegove posljedice.

Ukoliko svjedočimo seksualnom uznemiravanju, nekad je dovoljno prekinuti razgovor i skrenuti pažnju na neku drugu temu, ili pak glasno osuditi uznemiravanje vodeći računa da situacija ne eskalira u teže nasilje. “Nije na mjestu takav komentar”, ili “Prestanite to da radite” neke su od rečenica koje mogu zbuniti nasilnika i onemogućiti ga da nastavi seksualno uznemiravanje

Žrtve rodno zasnovanog nasilja u koje spada i seksualno uznemiravanje, za pomoć i podršku mogu se obratiti nevladinim organizacijama koje se bave podrškom i zaštitom žena i djece, i pozvati broj nacionalne linije za žrtve nasilja u porodici 080 111 111 koji je dostupan svakog dana tokom 24 sata, anonimno i besplatan.

Ovaj članak je kreiran kroz projekat „Orodnjavanje medijskog prostora u Crnoj Gori“ koji sprovodi Centar za razvoj nevladinih organizacija uz finansijsku podršku Ministarstva ljudskih i manjinskih prava.